

Apie lietuvių kalbą ir jos baimę

Živilė MIEŽYTĖ.

Net nenumanote, kiek kartų teko girdėti sakant, kad lietuvių kalba yra seniausia Europos, ne, viso Pasaulio, jei ne Visatos, kalba. Kalba toks dalykas, apie kurį kiekvienas iš mūsų turime nuomonę. Tikriausiai todėl, kad ir kalbame visi. Visgi visi turime ir plaučius, ir bent po vieną inkstą, bet retai kada jų veikimo principai sukelia tiek ginčų ir diskusijų. Labai įdomu stebėti, ką lietuviai užsieniečiams mėgsta pasakoti apie savo kalbą.

„Tai Lietuvoje jūs kalbate lietuviškai? Tai čia panaši kalba į rusų?“

„Ne, ką jūs, ką jūs! – užsipuolamas neišmanėlis ar neišmanėlė. – Į rusų – visai nepanašu. Bet argi negirdėjote, mūsų kalba labai panaši į sanskritą, daug labiau nei į rusų! Ir čia seniausia indoeuropiečių kalba. Ir apskritai, šita kalba – tobula.“

Nejuokauju – kad lietuvių kalba graži, sena ir *tiesiog tobula*, girdėjau sakant visai neseniai.

Dar neišsiaiškinau, kaip matuojamas kalbos tobulumo indeksas, bet kad lietuvių kalba mes mėgstame didžiuotis, tai nesunku pastebėti. Tik kartais tas didžiavimasis kalba įgauna labai keistas formas. Į kalbą imame žiūrėti su šalta pagarba ir baimė. O galiausiai ne tik patys imame bijoti savo kalbos, bet ir kitiems, besimokantiems, tą baimę perduodame. Būdama užsienyje vos keletą kartų girdėjau, kad koks nors žmogus, kuriam lietuvių kalba nėra pirmoji (gimtoji), galbūt didžiąją dalį savo gyvenimo gyvenantis kitoje šalyje, atsiprašytų už savo netaisyklingą kalbą. Bet tikrai dažnai tenka išgirsti taip sakančius Lietuvoje gimusius ir užaugusius, lietuviškai kalbančius žmones, įtikėjusius, kad kalba kažki kaip netaisyklingai. Bet atrodo, kad šita mūsų valstybinė kalbos baimė nuaidi labai toli ir už vandenynų savo atgarsiais gąsdina tuos, kurie stengiasi lietuviškai išmokti, arba tuos, kurie gali tą kalbą perduoti arba neperduoti – o tai nėra taip savaime suprantama, kaip gali atrodyti – savo vaikams.

Visus vienija labai aiški nuostata, kad lietuvių kalbos taip lengvai neišmoksi – nes juk tai seniausia ir tokia sudėtinga kalba.

Praėjusių metų rudenį teko mokyti lietuvių kalbos suaugusiuosius ir vaikus Urugvajaus lietuvių kultūros draugijoje, Montevidėje. Mano mokiniai buvo trečios ar net ketvirtos kartos lietuvių palikuonys (bet nebūtinai), žmonės nuo penkerių iki šešiasdešimt penkerių metų amžiaus. Kai kurie atsimena senelius kalbėjus lietuviškai, kai kurių šeimoje gal dar gyvas vienas kitas žodis ar pasakymas – užsikonservavęs maisto pavadinimuose (*Querres Blynai?*; *Vamos a Dainų šventė*; košeliena – pirmą kartą išgirdau taip sakant Urugvajuje – jei tik mano mokiniai žinotų, kad Lietuvoje už šitą *nevirtotiną* žodį gautų barti). Vieniems tai – smagus laisvalaikio praleidimo būdas, kiti turi aiškų tikslą – kalbėti, kad vieną dieną susiruoštų ilgai lauktai kelionei į Lietuvą, galėtų geriau pažinti savo prosenelių (!) šalį. Skiriasi jų motyvacija ir laikas, kurį skiria mokymuisi. Tačiau visus vienija labai aiški nuostata, kad lietuvių kalbos taip lengvai neišmoksi – nes juk tai seniausia ir tokia sudėtinga kalba. Tad atrodo, kad, ieškodami savos kalbos tapatybės, kartais kiek perlenkiame lazdą.

Paveldėtosios – tėvų, mažumos – kalbos išlaikymas yra iššūkis.

Daugiau nei pusė pasaulio žmonių yra dvikalbiai ar daugiakalbiai, o dviejų ir daugiau kalbų vartojimas namuose – realybė milijonams šeimų nuo Lietuvos iki Urugvajaus, pakeliui užsukant į Australiją. Tačiau paveldėtosios – tėvų, mažumos – kalbos išlaikymas yra iššūkis.

„Jei namuose kalbės lietuviškai, angliškoje mokykloje bus tik sunkiau, rezultatai prastės“, – tokius ir panašius tėvų nuogąstavimus teko išgirsti lankantis Australijoje, kur 2016 metų rudenį mokiau vaikus lietuvių kalbos Melburno Baltijos lituanistinėje mokykloje (išvykusi pagal Švietimo mainų paramos fondo programą). Žinoma, daugumos šią dar labai jauną, tik 2015 metais įkurtą, mokyklą lankančių vaikų tėvai tikri entuziastai, kas sekmadienį vežantys vaikus į pamokas iš kitos Melburno pusės. Net atrodo, kad tėvai, besistengiantys vaikus mokyti lietuvių kalbos, atsiduria kone kovinėje parengtyje ne tik mėgindami atsilaikyti prieš nepalyginamai didesnę jėgą – aplinkoje esančią milžinę, anglų kalbą – bet ir bandydami atsakyti į aplinkinių skepticizmą.

Vaikui per sunku, kalbos painiojasi, jam jau penkeri, o dar nekalba taip, kaip bendraamžiai australai. Bet palaukite, kalbame ne šiaip apie bet kokią kalbą, o apie sudėtingąją lietuvių kalbą – ten ir linksniuotės, ir kirčiuotės, kur dar daiktavardžių giminės.

O ar jūs prisimenate, kaip sunku buvo išmokti linksniuoti? Ne, nekalbu apie tai, kaip pradinėje mokykloje bandėte įsikalti į galvą, kad vardininkas yra vardininkas, o *kur, kame* visada *e* (atrodo, girdžiu savo mokytojos Mildos balsą). Klausiu, ar prisimenate, kaip būdami trejų metų kankinotės bandydami suderinti būdvardžio ir daiktavardžio gimines arba ilgai sukote galvą bandydami parinkti veiksmažodžio asmenį. Tikriausiai neprisimenate.

Ir jei vaikas painioja žodžius, tai ne dėl to, kad lietuvių kalba, mėgstame kartoti, seniausia indoeuropiečių kalba, ir ne dėl to, kad yra kažkaip ypatingai sudėtinga. Žodžių ar net sistemų painiojimas tam tikrame raidos etape yra natūralus- tai tik parodo, kad vaiko galvoje vyksta sudėtingi procesai. Tik vaikai, dvikalbėje aplinkoje įsisavindami kalbą ir kalbas, greitai suskaičiuoja tokią gyvenimišką statistiką: jei gyvenu Melburne, čia angliškai kalba mano kaimynė Alice, jos tėvai, mano darželio auklėtojas ir kiti grupės draugai, o ir mama, ir tėtis, girdėjau, taip kalba su Alice mama - tad kodėl ir man nekalbėjus angliškai?

Viena estų kilmės mergaitė, gyvenanti Australijoje, draugės paklausė: „I speak Estonian, and what’s your super power?“

Australijoje teko dalyvauti Baltijos šalims skirtoje konferencijoje, kurioje estų kalbą tyrinėjanti australė papasakojo apie nugirstą vaikų pokalbį. Viena estų kilmės mergaitė, gyvenanti Australijoje, draugės paklausė: „I speak Estonian, and what’s your super power?“ Mokykloje, kurioje mokiau, lietuvių kalbos vartojimas iš tiesų reikalauja didelio darbo, pastangų ir kantrybės - štai tos *super galios*, kurias turi tėvai. Anglų kalba vaikus supa absoliučiai visur - kieme, mokykloje, dažnai net ir namuose. Tad sekmadieninės pamokos ir žaidimai neatsveria aplinkos kalbos. O vis dėlto mokykloje susitikę vaikai, pasisveikinę lietuviškai, atlikę kelis pratimus, pasikartoję žodžius, kartais imdavo tiesiog diskutuoti, dalintis prisiminimais apie tai, ką matė Lietuvoje, ką veikė, kokiame mieste gyvena močiutė. Angliškai, žinoma, nes jiems taip lengviau, ypač tiems, kurių šeimos mišrios. Ir dėl to jie nėra mažiau svarbūs ar mažiau įdomūs. O jų santykis su Lietuva - ar mažiau vertas puoselėti ir kurti?

Gyvenant Australijoje teko kalbėtis su viena lietuvių kilmės australė. Susipažinome minėtoje Baltijos šalių studijoms skirtoje konferencijoje. Lietuviškai šešiasdešimtmetė Australijoje gimusi Eva niekada nekalbėjo, tačiau Lietuva jai visada buvo įdomi. Štai ir savo moksliniuose tyrimuose istorikė tyrinėja Baltijos

šalių imigrantų istoriją. Paklausiau Evos, ar kada dalyvavo lietuviškos bendruomenės veiklose. Ji papasakojo, kad dėl to, jog nemoka kalbos, visad jautė tam tikrą susipriešinimą: tokia tu ir lietuvė, jei lietuviškai nekalbi, gal tada tau čia ir ne vieta.

Gal pamirštame, kad tie, kam lietuvių kalba – tėvų kalba, dažnai turi ir kitą tėvynę.

Kartais atrodo, kad lietuvių kalbą esame pratę matyti kaip nacionalinio tapatumo simbolį: Tėvynė – tai kalba. Kalba – tai Tėvynė. Tarsi lietuviškai kalbantį lengviau įsileidžiame į savo tautos namus, o į nekalbantį, bet vadinantį save lietuviu, norintį juo būti žiūrime atsargiai ir tikriausiai sakydami *lietuvis* po pauzės pridedame: *užsienio*. Nes tėvynė – tai kalba, tikrai taip. Tai ir pasakos, ir knygos, ir dainos, ir paprastas kalbos pasaulis, kuriame lyja kaip iš kibiro, o ne katėmis ir šunimis. Bet gal pamirštame, kad tie, kam lietuvių kalba – tėvų kalba, dažnai turi ir kitą tėvynę.

Tad norėtusi įsivaizduoti, kad vis dėlto galime plačiau atverti tas kalbos ir tapatybės duris ir pakviesti tuos, kurie siurbčiodami matę Montevidėjuje bando suregzti savo pirmą sakinį lietuvių kalba – gražia, mūsų mylima, bet ne užkelta į nepasiekiamas aukštumas, ir tuos, kuriems pamatyti pakelėje kengūrą įprasčiau nei voveraitę ant pušies, o gal nei žodžio voverė, nei voveraitė, nei pušis ir nežino, bet užtat kaip nori apie tą voveraitę, matytą Lietuvos miške, papasakoti draugams, kurie dar ten nėra buvę. Ir sakyti: jauskitės kaip namie. O namie gi visko pasitaiko, net ir truputį nesusikalbėti.

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. balandžio mėn. 4/566.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

